

Yeni Yasal Mal Rejimi ve Veraset ve İntikal Vergisi

F. Rıfat ORTAÇ*

ABSTRACT

In our country, a new Civil Code has been in effect since 01.01.2001. Important changes took place in the property regime and in the Inheritance Law with the new code. These changes have also led to necessary rearrangements that should be made in the Inheritance and Gift Tax.

In this paper, firstly how the changes in the Civil Code affected the Inheritance and Gift Tax will be explained. Then secondly which changes should be made in this tax according to the needs occurred will be stated.

GİRİŞ

Çağdaş Hukuk sistemini benimseyen ülkelerin temel yasalarından birisi muhakkak ki medeni kanundur. Medeni kanunlar toplum hayatını düzenlemeleri bakımından önemlidirler. Medeni kanunlarda yer alan kavramlar, müesseseler ve toplum hayatına ilişkin düzenlemeler ülkelerin hukuk düzenlerinde yer alan diğer hukuk dalları için de yönlendirici ve belirleyici olmaktadır. Bu nedenle 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren ülkemizde yürürlüğe giren yeni Medeni Kanunun Türk hukuk düzeni açısından önemi büyüktür. Türk Medeni Kanununda yapılan yeni düzenleme ile başta mal rejimi olmak üzere aile hukuku ve miras hukukunda önemli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler veraset yoluyla veya sağlar arasında bedelsiz olarak mal intikalinin vergilendirilmesini gerçekleştiren Veraset ve İntikal Vergisinin de yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya çıkartmaktadır.

Bu makale çalışmamızda Medeni Kanunda gerçekleştirilen düzenlemelerin Veraset ve İntikal Vergisini nasıl etkilediğini ve Veraset ve İntikal Vergisi Kanununda yapılması gereken düzenlemelerin neler olması gerektiğini irdelemek istiyoruz. Bu irdelemeye öncelikte Medeni Kanunda yer alan mal rejimlerini ve özellikle yasal mal rejimi olan "Edinilmiş Mallara Katılma" rejimini kısaca açıklayarak başlamak istiyoruz. Çalışmada ikinci olarak; yeni Medeni Kanunun Veraset ve İntikal Vergisine etkisi üzerinde durulacaktır. Belirlenen etkiler doğrultusunda Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nda yapılması gereken düzenlemelerin gerekliliği belirlenecektir.

II. TÜRK MEDENİ KANUNUNDA YER ALAN MAL REJİMİ TÜRLERİ

210

Hukuk sistemlerinde birden fazla mal rejimine yer vermek suretiyle eşlere çeşitli alternatifler sunulmaktadır. Ancak sunulan alternatiflerden birisi yasal mal rejimi olarak kanun koyucu tarafından belirlenmekte ve eşler tarafından herhangi bir sözleşme yapılmadığı takdirde uygulanmaktadır (Kılıçoğlu, 2002: 1). 4721 numaralı Türk Medeni Kanunda da eşlere mal rejimine ilişkin alternatifler sunulmakla beraber "Edinilmiş Mallara Katılma" rejimi yasal mal rejimi olarak kabul edilmiştir. Medeni Kanunda yer alan mal rejimlerini irdelemek, olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymak bizim çalışma alanımızın dışında kalmaktadır. Çalışmamız açısından mal rejimlerinde tanımlanan mülkiyet kavramının önem taşıması nedeniyle Medeni Kanundaki düzenlemelerden sadece bu kavrama yönelik olanları ve ortak mülkiyetin tasfiyesine yönelik olan düzenlemeler belirtilecektir.

Türk Medeni Kanununda "edinilmiş mallara katılma" yasal mal rejimi olarak kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra sözleşme özgürlüğünün gereği olarak kanunda belirtilen sınırlar içerisinde bu mal rejiminde de sözleşmeyle bazı mallar ve gelirleri için ayrıcalıklar getirilmiştir. Medeni Kanunda edinilmiş mallara katılma rejiminin dışında eşlerin tercih edebilecekleri üç mal rejimi daha mevcuttur. Bunlar; mal ayrılığı (TMK. m 242), mal ortaklığı (TMK. m 256) ve paylaşımlı mal ayrılığı (TMK. m 244) rejimleridir. Mal rejimlerini çalışmamızda yasal mal rejimi (edinilmiş malları katılma) ve mal rejimi sözleşmesine bağlı diğer mal rejimleri olarak iki ana başlık altında belirtilecektir.

A. YASAL MAL (EDİNİLMİŞ MALLARA KATILMA) REJİMİ

Yasal mal rejimi olan edinilmiş mallara katılma rejiminin temel mal rejimi olması nedeniyle diğer mal rejimlerine göre daha fazla uygulama alanı bulmaktadır. Edinilmiş mallara katılma rejimi Medeni Kanunun 218-241 maddelerinde düzenlenmiştir. Edinilmiş mallara katılma rejiminde "mülkiyet" edinilmiş mallar ile eşlerden her birinin kişisel mallarından oluşmaktadır.

1. EDİNİLMİŞ MALLAR

Edinilmiş malların nelerden oluştuğu Medeni Kanunun 219. maddesinde iki fıkra halinde hükme bağlanmıştır. Maddenin birinci fıkrasında edinilmiş malların genel bir tanımı yapılmaktayken ikinci fıkrada uygulamada herhangi bir karışıklığa neden vermemek için özellikle edinilmiş mal olarak kabul edilecek olan edinimler belirtilmektedir.

Maddenin birinci fıkrasında edinilmiş mal, eşlerin bu mal rejimi süresince karşılığını vererek elde ettiği mal varlığı değeri olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle edinilmiş mallara katılma rejimine hakim olan ilkeler üç başlık altında toplanmaktadır. Bu ilkeler;

- i. Malın karşılığı ödenerek elde edilmiş olması,
- ii. Malın edinilmiş mallara katılma rejiminin devam ettiği sürede elde edilmiş olması,
- iii. Malın hak sahibi eşe alacak hakkı tanınmasıdır (Kılıçoğlu, 2002: 22-23).

Medeni Kanunun 219. maddesindeki tanımda yer alan unsurlardan hareketle edinilmiş mallara katılma rejiminin en temel özelliklerinden birisi de eşlerin malın karşılığını vererek elde etmiş olmalarıdır. Bizim çalışmamız açısından "malın karşılığını vererek elde etmek" kavramı önem taşımaktadır. Bu ilke edinilmiş malın temel unsuru olup, maddenin ikinci fıkrasının 1, 2 ve 3. bentlerinde yer alan düzenlemelerinde emek karşılığı elde edilen değerleri ifade ettiği görülmektedir (Kılıçoğlu, 2002: 22).

Maddenin ikinci fıkrasında eşlerin özellikle edinilmiş mal olarak kabul edilecek edinimleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

- i. Çalışmanın karşılığı olan edinimler,
- ii. Sosyal güvenlik veya sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının veya personele yardım amacı ile kurulan sandık ve benzerlerinin yaptığı ödemeler,
- iii. Çalışma gücünün kaybı nedeniyle ödenen tazminatlar,
- iv. Kişisel malların gelirleri,
- v. Edinilmiş malların yerine geçen değerlerdir.

2. KİŞİSEL MALLAR

Medeni Kanunun 220 ve 221. maddelerinde ise kişisel malların neler olduğu belirtilmektedir. Kanunda kişisel mallar iki ayrı madde halinde düzenlenmektedir. Kanunun 220. maddesinde kanun gereği kişisel mal olarak kabul edilen değerler belirtilirken, 221. madde de eşler arasında sözleşmeyle kişisel mal olarak belirlenecek değerler düzenlenmektedir.

Kanunun 220. maddesinde aşağıda belirtilenlerin kanun gereğince kişisel mallar olduğu belirtilmektedir. Bunlar;

- i. Eşlerden birinin yalnız kişisel kullanımına yarayan eşya,

ii. Mal rejiminin başlangıcında eşlerden birine ait bulunan veya bir eşin sonradan miras yoluyla ya da herhangi bir şekilde karşılıksız kazanma yoluyla elde ettiği mal varlığı değerleri,

212

i. Manevi tazminat alacakları,

ii. Kişisel mallar yerine geçen değerlerdir.

Kanunun 221. maddesinde ise sözleşme özgürlüğünün bir gereği olarak ve uygulamada eşlerin ekonomik özgürlüklerinin kısıtlanmaması için yasal mal rejiminin kapsamının sözleşmeyle daraltılmasına izin verilmiştir.

Maddede yer alan düzenlemeye göre eşler, mal rejim sözleşmesiyle, bir mesleğin icrası ve işletmenin faaliyeti sebebiyle doğan edinilmiş mallara dahil olması gereken malvarlığı değerlerinin kişisel mal sayılacağını kabul edebilmektedirler.

Maddenin ikinci fıkrasında ise eşlerin, mal rejimi sözleşmesiyle kişisel malların gelirlerinin edinilmiş mallara dahil olmayacağını da kararlaştırabilecekleri belirtilmektedir.

3. EDİNİLMİŞ MAL REJİMİNİN SONA ERMESİ VE TASFİYE

Mal rejimi eşlerden birinin ölümü, evliliğin sona ermesi halinde dava tarihinden veya başka bir mal rejimine geçilmesiyle sona ermektedir. Edinilmiş mallara katılma rejiminin sona ermesi ile eşler diğer eşte bulunan mallarını geri alırlar. Ayrıca paylı mülkiyete konu olan bir malın bölünmeden kendisinde kalmasının daha fazla yarar sağlayacağını ispat eden eş, bedelini ödemek suretiyle malın bölünmeden kendisine verilmesini talep edebilir (TMK m. 226).

Edinilmiş mal rejiminde tasfiye, kişisel mallarla edinilmiş malların tasfiye anındaki durumlarına göre yapılacaktır (TMK. m.228). Ancak mal ayırımı yapılırken değer artış payının ve edinilmiş mallara eklenecek değerlerin hesaplanması, kişisel mallar ile edinilmiş malar arasındaki denkleştirmenin yapılmış olması gerekmektedir.

TMK'nun 227. maddesinde değer artış payı; eşlerden birinin, diğerine ait bir malın edinilmesine, iyileştirilmesine veya korunmasına karşılıksız veya yeterli miktarda karşılık almadan katkıda bulunması halinde, tasfiye sırasında malda meydana gelen değer artışına bir alacak hakkına sahip olması şeklinde tanımlanmaktadır. Malın tasfiyeden önce elden çıkartılması söz konusu ise, hakim hakkaniyete uygun olarak payı belirleyecektir (MK. 227 / II).

Edinilmiş mallarda tasfiye, eklemeyen ve denkleştirmeden elde edilen miktarlar da dahil olmak üzere her eşin edinilmiş mallarının toplam değerinden bu mala ilişkin borçlar çıkarıldıktan sonra kalan değer üzerinden yapılmaktadır. Tasfiyenin gerçekleştirilmesine temel teşkil eden bu değere "**Artık Değer**" denilmektedir (TMK: m. 231). Eşlerin her biri veya mirasçıları, diğer eşe ait artık değer yarısı üzerinden hak sahibi olmaktadır (TMK. m.236 / I).

4. EDİNİLMİŞ MALLARA KATILMA REJİMİNDE MALLARDAN YARARLANMA VE TASARRUF

Edinilmiş mallara katılma rejiminde eşler, kanunda belirtilen sınırlar içerisinde kişisel ve edinilmiş mallarını yönetme, yararlanma ve üzerlerinde tasarrufta bulunma hakkına sahiptir. Medeni Kanunun 223. maddesinde, eşlerin kendi kişisel malları ile edinilmiş mallar üzerinde yönetme hakkına sahip olduğu, mallardan Kanunda öngörülen sınırlarla kısıtlı olmak şartıyla yararlanabilecekleri ve tasarrufta bulunabilecekleri ifade edilmektedir. Bu düzenleme edinilmiş mallara katılma rejiminin ekonomik bir yansımasıdır. Hukuki ve sosyal boyutunun yanı sıra eşlere, ekonomik çıkarları yönünden edinilmiş mallardan yararlanma ve tasarruf hakkı vermektedir. Mal rejiminin Kanunda belirtilen nedenlerle son bulması halinde eşlerin yararlandıkları, tasarruf da bulunabildikleri mal miktarı da azalacaktır.

B. DİĞER MAL REJİMLERİ

Yasal mal rejimini benimsemek istemeyen eşlerin ekonomik bakımdan tercihlerini gerçekleştirmelerine imkan sağlamak amacıyla Medeni Kanunda alternatif mal rejimlerine yer verilmiştir. Yasal mal rejiminin dışındaki bu mal rejimlerinin tercih edilebilmesi için eşlerin Kanunda belirtilen usul ve esaslara göre aralarında mal rejim sözleşmesi imzalamaları gerekmektedir.

i. Türk Medeni Kanunu'nun 242. maddesinde **mal ayrılığı rejimi** düzenlenmiştir. Bu mal rejimi, eski Medeni Kanunda yer alan ve ülkemizde çok geniş bir uygulama alanı bulan mal rejimidir. Mal ayrılığı rejimi 242. maddede "mal ayrılığı rejiminde eşlerden her biri, yasal sınırlar içerisinde kendi mal varlığı üzerinde yönetim, yararlanma ve tasarruf haklarını korur" ifadesiyle tanımlanmıştır.

ii. **Paylaşmalı mal ayrılığı rejimi** Türk Medeni Kanunu'nun 244-253. maddelerinde düzenlenmiştir. Paylaşmalı mal ayrılığı rejimi Medeni Kanunun 244. maddesinde "eşlerden her biri, yasal sınırlar içerisinde kendi mal varlığı

üzerinde yönetim, yararlanma ve tasarruf haklarını korur." şeklinde tanımlanmıştır. Bu mal rejiminde eşlerden hangisine ait olduğu ispat edilemeyen mallar eşlerin paylı mülkiyetinde sayılmaktadır (TMK. m 245 /II). Eşlerden her biri borçlarından tüm mal varlığı ile sorumludur (TMK. m 246). Mal rejimi boşanma, ölüm veya mal rejiminin değiştirilmesi sebebi ile sona erdiğinde eşler birbirlerinde bulunan mallarını geri alırlar. Paylaşmalı mal rejimi sona erdiğinde üstün yararı olduğunu ispat eden eş, eşine payının ödeme günündeki bedelini ödemek suretiyle paylı mülkiyetteki malın kendisine verilmesini isteyebilmektedir (TMK. m 248). Paylaşmalı mal ayrılığı rejiminde, eşlerin diğer eşe ait ve paylaşım dışında kalan malın edinilmesine, iyileştirilmesine veya korunmasına ilişkin olarak hiç karşılıksız veya uygun bir karşılık almaksızın katkıda bulunması halinde, mal rejiminin tasfiyesinde katkısı oranında pay isteyebilmektedir (TMK. m 249). Eşlerden biri tarafından bu rejimin kabulünden sonra edinilmiş olan ve ailenin ortak kullanımına özgülenmiş olan mallar ve ailenin ekonomik geleceğini güvence altına almaya yönelik olarak yapılan yatırımlar veya bunların yerine geçen değerler mal rejiminin sona ermesi halinde eşler arasında eşit olarak paylaşılacaktır (TMK. m 250).

Paylaşmalı mal ayrılığı rejiminde malların paylaşılmasının "ayın" olarak yapılması temel esastır. Ayın olarak paylaşım mümkün olamıyorsa bedel eklenmek suretiyle paylar denkleştirilir. Eşlerin ödeyeceği bedel, malın tasfiye anındaki sürüm değeri üzerinden hesaplanacaktır (TMK. m 253).

iii. **Mal ortaklığı rejimi** Medeni Kanununun 256-281 maddelerinde düzenlenmiştir. Mal ortaklığı rejiminde mülkiyet, eşlerin kişisel malları ile ortaklık mallarını kapsamaktadır. Ortaklık malları ise genel mal ortaklığı ve sınırlı mal ortaklığı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Genel mal ortaklığında eşlerin kanun gereği kişisel mal sayılan malları dışındaki malları ve gelirleri ortaklık mallarını meydana getirmektedir (TMK. m.257). Mal ortaklığı rejiminde eşler, ortaklık mallarına bir bütün olarak sahip olmaktadır ve eşler ortaklık malları üzerinde tek başına tasarruf hakkına sahip değildir.

Sınırlı mal ortaklığı kanunda ikili bir ayrıma tabi tutularak düzenlenmiştir. Bu ayırımdan birincisi edinilmiş mallara ortaklık, ikincisi ise diğer mal ortaklıkları olarak düzenlenmiştir. Edinilmiş mallara ortaklıkta eşler, mal rejimi sözleşmesiyle sadece edinilmiş mallardan oluşan bir ortaklığı kabul edebilmektedirler. Kişisel mallardan elde edilen gelirlerde bu ortaklığa dahildir (TMK. m. 258). Diğer mal ortaklıkları Medeni Kanununun 259. maddesinde düzenlenmiştir. Bu mal rejiminde eşler, sözleşmeyle belirli mal varlıklarını, özellikle taşınmaz malları, bir eşin kazancını, bir meslek veya sanat icrası için kullandığı malları

ortaklık dışında tutabilmektedirler. Malların gelirleri de aksi kararlaştırılmadıkça ortaklığa dahil değildir (TMK. m.259).

Mal ortaklığı rejiminde kişisel mallar, mal rejimi sözleşmesi, üçüncü kişilerin karşılıksız kazandırması veya kanunla belirlenmektedir.

Ölüm veya diğer bir mal rejiminin kabulü halinde paylaşırma; her eşe veya mirasçılara ortaklık mallarının yarısı verilerek yapılmaktadır. Sözleşmede paylaşırma oranı belirlenmişse, paylaşım alt soyun saklı payını zedelememek şartıyla belirlenen oran üzerinden yapılabilir (TMK. m. 276).

III. VERGİ SİSTEMLERİNDE VERASET VE İNTİKAL VERGİSİNE YER VERİLME NEDENLERİ

Verginin ilk uygulama şekli Roma İmparatorluğunda denenmiş olan "vices-ima hereditarium" düzenlemesidir. Batıda 16. yüzyılda, Roma İmparatorluğunda gerçekleştirilen uygulamanın yasal dayanakları oluşturulmaya çalışılarak, veraset ve intikaller vergilendirme kapsamına alınmaya başlanmıştır (Başar,1959: 57). Günümüze gelinceye kadar özellikle veraset yoluyla intikal edilen iktisadi değerlerin vergilendirilmesinde dini faktörlerin de etkisiyle önemli değişimler gerçekleşmiştir.

Verginin ilk uygulamalarında eş ve çocuklar vergiden muaf tutulmuş, vergi sadece civar hısımlara intikal eden iktisadi değerler üzerinden alınmıştır. Kamu harcamalarındaki artışa bağlı olarak kamu gelirlerini artırma çabalarının yoğunlaşması ve sosyalist yaklaşımların ağırlık kazanması nedeniyle eş ve çocuklara intikal eden iktisadi değerlerde vergilendirme kapsamına alınmıştır (Başar, 1959: 67).

Günümüzde servet transferi üzerinden alınan vergiler sınıflandırmasında yer alan veraset ve intikal vergisi, karşılıksız servet aktarımlarını vergilendirme kapsamına almaktadır. Belli bir karşılık elde etmek suretiyle gerçekleştirilen servet aktarımları verginin kapsamı dışında kalmaktadır. Karşılıksız (ivazsız) aktarım ya bir ölüm olayına bağlı olarak "veraset" şeklinde ya da kişiler arasında bağış ve yardım şeklinde "intikal" olarak gerçekleşmektedir. İvazsız olarak sağlar arasında gerçekleşen intikallerin veraset vergisiyle birlikte uygulanması teknik bir zorunluluktur. Her iki verginin ayrı ayrı uygulanması halinde tarife yapılarına bağlı olarak vergiden kaçınma uygulamaları ortaya çıkabilecektir. Ancak her iki verginin tek bir vergi olarak uygulanması, tarife birliğinin sağlanması da vergiden kaçınmayı tümüyle ortadan kaldırmamaktadır. İntikal vergisinin uygulama amacı da servet dağılımı ve servet dağılımına bağlı olarak şekillenen gelir dağılımını düzenlemektir. Sağlar arasında gerçekleştirilen ivazsız mal

aktarımlarının vergi ödeme gücünü artıracığı yaklaşımdan hareketle değer aktarımları vergilendirme kapsamına alınmaktadır.

216 Vergi sistemlerinde veraset ve intikal vergisine yer verilmesinin nedenlerini mali nedenler ve sosyal nedenler olmak üzere iki grupta toplamak mümkündür.

A. MALİ NEDENLER

Vergilendirmenin en temel amacı kamu harcamalarına finansman sağlamaktır. Vergilemenin mali amacı olarak ifade edilen bu amaç gerçekleştirilirken çağdaş vergi sistemlerinde olması gereken temel ilkelerin dikkate alınması gerekmektedir.

Servet transferi vergisi olarak veraset ve intikal vergisine sistemde yer verilmesinin en temel nedeni kamu harcamaları için gerekli olan finansmanın sağlanmasıdır. Ancak verginin bireylerden alınmasında uygulanacak temel yaklaşımlar dikkate alındığında, farklı değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Bu yaklaşımlardan birincisi; karşılıksız servet transferi nedeniyle aktarımda bulunan kişinin vergi ödeme gücünde artış olduğu yaklaşımıdır. Bu yaklaşım günümüzde veraset ve intikal vergisinin vergi sistemlerinde yer almasını sağlayan en temel nedenlerden birisidir.

Gelir, servet ve harcamalar vergi ödeme gücünün temel göstergeleri olarak kabul edilmektedir. Bu üç unsurdan sadece birine göre vergilendirme yapmak vergi ödeme gücüne ulaşmaya imkan vermemekte, ancak bu üç konunun birlikte vergi sistemlerinde belirli ağırlıklarda yer almasıyla mükelleflerin vergi ödeme gücüne ulaşılmaktadır (Akdoğan, 1999: 194).

Vergi ödeme gücünün belirlenmesinde rol oynayan temel unsurlardan servetin, veraset veya bağış ve yardım gibi nedenlerle el değiştirmesi, servet aktarımının yapıldığı kişiyi zenginleştirmekte ve vergi ödeme gücünü artırmaktadır (Başar, 1959: 61). Servetinde artış meydana gelen kişinin değişen vergi ödeme gücüne göre vergilendirilmesi amacıyla aktarılan servet miktarı üzerinden vergilendirme yapılmaktadır. Servet aktarımlarının bireyleri vergi ödeme güçlerini artırdığı temel yaklaşım olarak kabul edilmekle beraber, intikal eden servetten dolayı bireylerin vergi ödeme gücünde farklı değerlerde değişim söz konusu olacaktır. Farklı gelir yapısında olan mükelleflerin, aynı miktarda elde edecekleri servet aktarımları nedeniyle ödeyecekleri vergi miktarının aynı olması veraset ve intikal vergilerini dikey vergi adaletine aykırı hale getirmektedir.

Ancak veraset ve intikal vergisinin temel nedeni olarak kabul edilen servet transferinin kişileri zenginleştirdiği ve vergi ödeme gücünü artırdığı

yaklaşımına bazı haklı eleştirilerde yapılmaktadır. Özellikle ölüm nedeniyle mal intikalinde her zaman zenginleşmenin olmayacağı, aksine hayatta kalan eşin veya velayet altındaki çocuğun servetin parçalanması sebebiyle ekonomik bakımdan daha gerileyebileceği durumlarda söz konusu olabilecektir. Vergi ödeme gücünün artışı değil azalışı da söz konusu olabilecektir (Başar,1959: 62).

Veraset ve intikal vergisine sistemde yer verilmesinin diğer bir mali nedeni de servet aktarımının doğrudan gelir yaratmaması, bazı servet unsurlarının gelir vergisi kapsamına alınmaması, gelir vergisinin artan oranlı tarife yapısı ve servet transferinin arızı olarak gerçekleşmesi gelir vergisinin ise periyodik bir uygulama olmasıdır. Diğer bir ifadeyle veraset ve intikal vergisi vergi sistemlerinde, dar anlamda gelir vergisi uygulaması olarak yer almaktadır. Bu yaklaşım sadece veraset ve intikal vergileri için değil tüm servet ve servet transferinden alınan vergiler için geçerlidir (Heper, 1982: 139). Veraset ve intikal vergisi dar anlamda gelir vergisi görevini tamamlayıcı ve denetleyici olma fonksiyonları ile yerine getirmektedir. Çalışmamızın kapsamı açısından veraset ve intikal vergisinin vergi ödeme gücü bakımından etkisi önem taşımaktadır. Bu nedenle diğer mali nedenler sadece belirtilmiş olup, detaylı bir açıklama gerekli görülmemiştir.

B. SOSYAL NEDENLER

Vergilerin mali fonksiyonlarının yanı sıra mali olmayan, diğer bir ifadeyle sosyal fonksiyonları da önemlidir. Sosyal devlet yaklaşımı; veraset ve intikal vergisine vergi sistemlerinde yer verilmesinin en önemli nedenlerinden birisidir.

Sosyal devlet anlayışı, kişiler arasındaki gelir ve servet dağılımını eşitsizliklerini gidermeyi sosyo-ekonomik yapının düzenlenmesi açısından kendisine temel hedef olarak almaktadır. Sosyal devlet anlayışı bu amacını gerçekleştirmede bir yandan kamu harcamalarını araç olarak kullanırken diğer taraftan da vergilerden yararlanmaktadır. Gelirin artan oranlı, harcamaların sınıflandırılmak suretiyle vergilendirilmesi, servet ve servet transferinin vergilendirilmesi sosyal devletin gelir ve servet dağılımını düzenlemede kullandığı araçlardır.

IV. ÜLKEMİZDE UYGULANMAKTA OLAN VERASET VE İNTİKAL VERGİSİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Ülkemizde uygulanmakta olan 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu

1959 yılında TBMM de kabul edilerek uygulanmaya başlanmıştır. Vergi, ivazsız bir şekilde intikal eden iktisadi değerleri kapsamaktadır (VİVK: m 1). Kanunun en temel özelliği ivazsız (karşılıksız) bir aktarımın vergiyi doğuran olay olarak kabul edilmesidir (Maç-Jamali,1999: 10). Veraset ve İntikal Vergisi Kanununda ivazsız intikal, veraset yoluyla veya sağlar arasında gerçekleştirilen karşılıksız kazandırmalar şeklinde gerçekleşmektedir. İvaz; aktarımı yapılan şeye karşılık olarak alınan şey veya bir değer in aktarımının karşılığı nakit bir değer, ayın, bir edimin yapılması veya yapılmaması gibi her iki tarafın da hukuki bir işlemde külfet altında kalmasıdır (Maç-Jamali, 1999: 10). İvazsız bir intikal in olabilmesi için iktisadi değer aktarımında tarafların bu aktarım için herhangi bir külfete katlanmamış olmaları gerekir. Bu kapsamda maddi ve manevi zararlar karşılığı olarak alınan tazminatlar ivaz olarak kabul edilmektedir (VİVK.m. 2 /d).

Veraset kavramı; mirasın geçişini, vasiyetname ve miras sözleşmesi gibi ölüme bağlı tasarrufları ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle veraset terekenin mirasçılara intikal etmesidir. Murisin sağlığında sahip olduğu mal varlığı ölümle tereke adını almakla beraber, tereke ve mal varlığı kavramları eş kavramlar değildir. İntifa hakkı ve oturma hakkı gibi kişiye bağlı haklar mal varlığı kavramı içerisinde yer alırken, tereke kavramında yer almazlar (Özta n, 2002: 494).

İradi tasarruf şeklinde gerçekleşen ivazsız tasarruflar kavramı geniş bir anlam ifade etmektedir. Kanunda "...herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir tarza..." ifadesine yer verilmek suretiyle herhangi bir karşılığı söz konusu olmayan bağış ve hediye gibi aktarımların vergilendirme kapsamına alınmasını sağlamıştır.

Veraset ve intikal vergisinin diğer bir özelliği de veraset yoluyla gerçekleşen edimlerde vergilendirmenin miras payları üzerinden yapılmasıdır. Veraset vergilerinin iki temel uygulama şekli mevcuttur. Birinci usulde terekenin tamamı üzerinden vergilendirme yapılmakta, artan miktar mirasçılara miras payları oranında dağıtılmaktadır. İkinci usulde ise öncelikle tereke miras paylarına bölünmekte, vergi mirasçılarının payları üzerinden hesaplanmaktadır. Ülkemizde uygulanmakta olan Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nda benimsenen sistem miras payları üzerinden vergilendirme yöntemidir. Bu yöntem vergilendirmede mirasçının vergi ödeme gücünü belirlemeye imkan vermesi nedeniyle tercih edilen bir sistemdir. Bu yöntem ile vergiye subjektif bir karakter kazandırılmakta ve mirasçılarının vergi ödeme gücündeki artışın vergilendirilmesini sağlamaktadır (Turhan, 1993: 184).

V. YASAL MAL REJİMİ OLARAK EDİNİLMİŞ MAL REJİMİNİN KABUL EDİLMESİNİN VERASET VE İNTİKAL VERGİSİNE ETKİSİ

1959 yılında TBMM'de Veraset ve İntikal Vergisi kabul edildiğinde yürürlükteki Medeni Kanunda "Mal Ayrılığı" yasal mal rejimi olarak düzenlenmişti. Bu nedenle Veraset ve İntikal Vergisi Kanunundaki düzenlemeler; mal ayrılığı rejimi dikkate alınarak hazırlanmıştır. Medeni Kanunumuzda yasal mal rejiminin değişmesi, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nda yer alan düzenlemelerin gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Yapılması gereken değişiklikleri iki ana grupta toplamak mümkündür. Birinci grupta yeni mal rejimine göre gerçekleştirilmesi gereken teknik düzenlemelere, ikinci grupta ise Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'ndaki vergilendirme yaklaşımına ilişkin önerilere yer verilecektir.

Birinci grupta yer alan teknik düzenlemelere kanuni mal rejiminin tasfiyesi nedeniyle ihtiyaç duyulmaktadır. Edinilmiş mallara katılma rejiminin herhangi bir nedenle tasfiyesi söz konusu olduğunda, edinilmiş malların eşler arasında yarı yarıya paylaşılması gerekmektedir. Bu paylaşımında veraset ve intikal vergisi bakımından karşımıza iki sorun çıkmaktadır. Bunlardan birincisi; edinilmiş mal rejiminde, eşlerden birisi üzerine kayıtlı olan edinilmiş malların yarısının diğer eşe aktarımında, aktarılan değer veraset ve intikal vergisi kapsamının dışında kalması zorunluluğudur. Aktarılan mal eşlerin edinilmiş mallara katılma rejimi sona ermeden edindikleri ve emek karşılığı olarak kabul edilen mallardır. Kişinin Medeni Kanuna göre sahibi oldukları bir malın, mal rejiminin tasfiye edilmesi nedeniyle vergilendirme kapsamına alınması mükellefler için haksız bir vergilendirme olacaktır. Medeni Kanunun 223. maddesinde, eşlerin kendi kişisel malları ile **edinilmiş mallar üzerinde yönetme hakkına sahip olduğu, mallardan Kanunda öngörülen sınırlarla kısıtlı olmak şartıyla yararlanabilecekleri ve tasarruf da bulunabilecekleri ifade edilmektedir.** Eşlerin kendi yönetimi ve tasarrufu altında bulunan malın, mal rejiminin tasfiyesi nedeniyle vergilendirme kapsamına alınması Veraset ve İntikal Vergisinin konusunu oluşturan ivazsız intikalle bağdaşmamaktadır. Çünkü tasfiye halinde ivazsız edinim değil, mal rejimi süresince emek karşılığı veya kişisel malların gelirleriyle elde edilmiş malların Medeni Kanuna göre payına düşen kısmının alınması söz konusudur. Bu nedenle edinilmiş mal rejiminin herhangi bir nedenle tasfiyesi halinde eşlere mal paylaşımı dolayısıyla intikal eden mal miktarının veraset ve intikal vergisinden istisna edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun istisnaları düzenleyen 4. maddesine ekleme yapılmalıdır.

Edinilmiş malların tasfiyesinde Veraset ve İntikal Vergisi açısından sorun yaratan bir durum da, Medeni Kanunda düzenlenmiş olan katılma alacağı ve

değer artış alacağı nedeniyle yapılması gereken denkleştirmelerdir. Eşlerden biri katılma alacağı nedeniyle borçlu, değer artış alacağı bakımından alacaklı durumda ise alacakla borcun karşılaştırılması ve artan borç miktarının alacaklı tarafa Kanunda belirtilen esaslara göre ödenmesi gerekmektedir. Mal rejiminin tasfiyesi nedeniyle yapılacak olan denkleştirme işlemi için gerçekleştirilen aktarımlarında veraset ve intikal vergisinden istisna edilmesi gerekmektedir. Yapılan aktarımlar ivazsız bir intikal değil, edinilmiş mal rejiminin tasfiyesinden alınacak payın belirlenmesi işlemidir.

İkinci grupta yer alan düzenlemeler veraset ve intikal vergisinin vergilendirme yaklaşımına ilişkin olarak gerçekleştirilmelidir. Veraset ve intikal vergisinin konusu veraset veya ivazsız şekilde intikal eden iktisadi değerlerdir. Verginin temel özelliği bir malın ivazsız şekilde el değiştirmesidir. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız edinilmiş mal rejiminin tasfiyesi nedeniyle eşlerin payına düşen aktarımların neden vergilendirme dışında kalması gerektiğini hukuki boyutu ile açıklamaya çalıştık. Ancak, eşlerden birinin ölümü nedeniyle edinilmiş mal rejiminin tasfiyesi söz konusu olduğunda tasfiye işleminde önce her eşin edinilmiş maldan alması gereken payı belirlenecek ve bu paya dahil olan malların gerekiyorsa denkleştirmesi yapılacaktır. Bu aktarımın neden vergilendirme dışında kalması gerektiğini yukarıda açıklamıştık. Tasfiyenin ikinci aşamasında ise edinilmiş mal rejiminin sona ermesi nedeniyle ölen eşe kalan ve mirasa konu olan malların miras hukuku kapsamında mirasçılara paylaşılmasıdır. Bugünkü veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'ndaki düzenlemeye göre miras yoluyla eşe intikal edecek olan (murisin kişisel malları ile edinilmiş malların tasfiyesinden kendisine intikal eden malların toplamı) mallar Veraset ve İntikal Vergisine tabi olacaktır. Tereke, murise ait kişisel mallar ile edinilmiş mallara katılma rejiminin ölüm nedeniyle tasfiyesi dolayısıyla intikal eden edinilmiş mal miktarından oluşmaktadır. Yeni yasal mal rejimine göre belirlenen terekenin yürürlükteki Veraset ve İntikal Vergisine göre vergilendirilmesinde hukuki yönden herhangi bir sorun yoktur. Ancak, ekonomik bakımdan yeni kanuni mal rejimine göre belirlenen terekenin mirasçılara payları oranında aktarımının vergilendirilmesinde ekonomik yönden bazı olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır.

Bu olumsuzluklardan ilki terekeye dahil olan edinilmiş malların tasfiyesinde ortaya çıkmaktadır. Daha öncede belirttiğimiz gibi edinilmiş mallar Medeni Kanununun 219. maddesinde iki fıkra halinde hükme bağlanmıştır.

Maddenin birinci fıkrasında edinilmiş mal, eşlerin bu mal rejimi süresince karşılığını vererek elde ettiği mal varlığı değeri olarak tanımlanmaktadır.

Medeni Kanununun 219. maddesindeki tanımda yer alan unsurlardan hareketle edinilmiş mallara katılma rejiminin en temel özelliği eşlerin malın karşılığını

vererek elde etmiş olmalarıdır. Bizim çalışmamız açısından "malın karşılığını vererek elde etmek" kavramı önem taşımaktadır. Bu ilke edinilmiş malın temel unsuru olup, maddenin ikinci fıkrasının 1, 2 ve 3. bentlerinde yer alan düzenlemelerinde emek karşılığı elde edilen değerleri ifade ettiği görülmektedir (Kılıçoğlu, 2002: 22).

Maddenin ikinci fıkrasında eşlerin özellikle edinilmiş mal olarak kabul edilecek edinimleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

- i. Çalışmanı karşılığı olan edinimler,
- ii. Sosyal güvenlik veya sosyal yardım kurum ve kuruluşlarının veya personele yardım amacı ile kurulan sandık ve benzerlerinin yaptığı ödemeler,
- iii. Çalışma gücünün kaybı nedeniyle ödenen tazminatlar,
- iv. Kişisel malların gelirleri,
- v. Edinilmiş malların yerine geçen değerlerdir.

Yukarıda yapılan açıklamalarda da belirtildiği gibi edinilmiş malların temel özelliği malın karşılığının verilerek elde edilmiş olmasıdır. Eşlerin karşılığını vererek elde ettikleri mallara katkılarını belirlemek mümkün değildir. Yasal mal rejiminde eşlerin katkıları eşit olarak kabul edilmektedir. Oysa eşlerin ekonomik olarak edinilmiş malların oluşumuna katkıları birbirinden farklıdır. Eşlerin edinilmiş malların oluşumuna katkıları doğrudan veya dolaylı olmak üzere iki şekilde olabilmektedir. Eşler, edinilmiş malların oluşumuna elde ettikleri gelirleri oranında parasal aktarımda bulunmak suretiyle doğrudan katkı yapabilecekleri gibi, eşlerin kişisel mallarının ailenin ihtiyaçları için kullanılması nedeniyle yaratıkları tasarrufla, emekleri (ev işleri yapma gibi) ile de edinilmiş malların oluşumuna dolaylı katkıda bulunabilirler.

Yasal mal rejimi olan edinilmiş mallara katılma rejiminde "edinilmiş mallar" eşlerin doğrudan katkılarıyla oluşturulmaktadır. Medeni Kanununun 219. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen gelirlerin tamamına yakını bireysel gelirlerden oluşmaktadır. Bu gelirler; çalışma karşılığı elde edilen gelirler, sosyal güvenlik kuruluşlarından elde edilen gelirler, çalışma gücünün kaybı nedeniyle ödenen tazminatlar kişisel malların gelirleri ve edinilmiş malların yerine geçen değerlerden oluşmaktadır. Bu gelirler içerisinde bizim çalışmamız açısından önem arz eden kişisel malların gelirlerinin edinilmiş mal sayılmasıdır. Eşlerin kişisel mallarının, edinilmiş malların oluşturulmasındaki katkıları çok büyük olabilecektir. Evlilik öncesinde çok sayıda gayrimenkul sahibi olan ve bu gayrimenkulden önemli miktarlarda (aile gelirinin çok üstünde) gelir elde eden bir kişinin evlilik sonrası sahip olunan edinilmiş mallara katkısı çok büyük oranda olacaktır.

Eşlerin edinilmiş mallara dolaylı katkısı, kişisel mallardan ve edinilmiş mallardan elde edilen gelirlerden sağlanan tasarruflarla veya kişisel malların aile tüketimi için (Ailenin kişisel mal olan bir gayrimenkulda ikamet etmesi veya kişisel mal statüsündeki bir yazlık evde tatil yapılması gibi) kullanılmasıyla da sağlanabilmektedir. Dolaylı katkıları günlük yaşamda parasal olarak belirlemek mümkün değildir.

Yukarda yaptığımız açıklamalar çerçevesinde veraset nedeniyle edinilmiş malların tasfiyesinde terekeye dahil olan kısmından pay alan eşlerden Veraset ve İntikal Vergisi alınmaması gerekmektedir. Hukuken ivazsız bir intikal varmış gibi gözükmese de rağmen ekonomik olarak eşlerin edinilmiş mala katkılarını belirlemek mümkün olmadığı için intikal eden malların ne kadarlık kısmının kişi açısından ivazsız olduğunu belirlemek mümkün değildir. Ayrıca kişisel malların gelirlerinin edinilmiş mal olarak kabul edilmesi, zaman içerisinde kişisel malların aleyhine bir durum arz edecektir. Evliliğin süresine bağlı olarak gelirinden mahrum kalan bir kişisel mal zaman içerisinde önemsiz bir hale gelirken, kişisel malın geliriyle alınan edinilmiş malların, mal varlığı toplamı içerisinde önemli bir hale gelmesi mümkündür.

Eşlerin terekede yer alan kişisel mallardan alacakları miras payları üzerinden de Veraset ve İntikal Vergisi alınmaması yukarda belirttiğimiz nedenlerle uygun olacaktır. Veraset nedeniyle terekede yer alan kişisel mallardan Veraset ve İntikal Vergisinin alınmamasının diğer bir ekonomik nedeni de eşlerin ölüm olayının öncesi ve sonrasındaki ekonomik durumlarıdır. Miras yoluyla malların paylaşılması eşlerin mallar üzerindeki yararlanma ve tasarruf haklarını kısıtlayacak ve yaşam standartlarını azaltabilecektir.

VI. VERASET VE İNTİKAL VERGİSİNDE YASAL MAL REJİMİNE BAĞLI OLARAK YAPILMASI GEREKEN DÜZENLEMELER

Yukarıda yaptığımız açıklamalar çerçevesinde veraset ve intikal vergisinde yapılması gereken düzenlemeleri iki ana grup da toplamak mümkündür. Birinci grupta; intikal nedeniyle alınan, ikinci grupta ise veraset nedeniyle alınan vergiye ilişkin olarak yapılması gereken düzenlemelere yer verilecektir.

Mal rejiminin boşanma veya eşlerin isteği ile sona ermesi halinde, edinilmiş malların tasfiyesi için denkleştirme işlemlerinin yapılması gerekmektedir. Denkleştirme işlemi nedeniyle gerçekleşecek aktarımlar ivazsız intikal olmadığı için bir istisna hükmü ile vergilendirme kapsamı dışında kalmalıdır.

Edinilmiş mallara katılma rejiminin ölüm nedeniyle tasfiyesi söz konusu olduğunda ise yine denkleştirme işleminin istisna kapsamında kalması gerekmektedir.

Mirasçılardan eşe intikal edecek olan miras payı üzerinden veraset vergisinin alınmaması için intikalın vergiyi doğuran olay kapsamı dışına çıkartılması gerekmektedir. Bunun sonucu olarak da mirasçı durumunda olan eşlerin verginin mükellefi olmamaları gerekmektedir. Verginin servet dağılımını düzenleme fonksiyonunun kaybolmaması veya diğer nedenlerle eşlerin verginin mükellefi durumundan çıkartılamaması halinde eşlerin miras paylarına ilişkin istisna miktarının yüksek tutulması gerekmektedir.

VII. SONUÇ

Ülkemizde uygulanmakta olan mal ayrılığı rejimi, Medeni Kanunumuzda gerçekleştirilen değişiklikle yürürlükten kaldırılmıştır. Yeni Medeni Kanunda yasal mal rejimi olarak "edinilmiş mallara katılma rejimi" kabul edilmiştir. Yasal mal rejiminde meydana gelen bu değişim, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nda benimsenmiş olan vergilendirme yaklaşımını da etkilemiştir. Ancak, yasal mal rejiminin değişmesinden bugüne kadar Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nda herhangi bir değişikliğin yapılması gündeme bile gelmemiştir. Oysa yasal mal rejimi yeni Medeni Kanunla düzenlenirken, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'ndaki vergilendirme yaklaşımı da yeniden düzenlenmeliydi.

Yasal mal rejiminin değişmesi nedeniyle, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nda yapılması gereken iki temel düzenleme söz konusudur. Bu düzenlemelerden birincisi, edinilmiş mallara katılma rejiminin tasfiyesi nedeniyle yapılan denkleştirme işlemlerinin istisna kapsamına alınması, ikincisi ise veraset yoluyla eşlere intikal eden miras paylarının yukarıda belirttiğimiz nedenlerle vergilendirme dışında bırakılmasıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKDOĞAN, Abdurrahman:** (1999) Kamu Maliyesi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- BAŞAR, Bumin:** (1959) Veraset ve İntikal Vergisi Hakkında Düşünceler, Maliye Enstitüsü Konferansları, Beşinci Seri.
- HEPER, Fethi:** (1982) Türkiye'de Servetlerin Vergilendirilmesi, E.İ.T.İ.A Yayın No: 246/166, Eskişehir.
- KILIÇOĞLU, Ahmet. M:** (2002) Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi, Turhan Kitabevi, Ankara.

MAÇ Mehmet - JAMALİ Tarık: (1999) Veraset Hibe ve Ölüm,Denet
Yayıncılık A.Ş, İstanbul.

ÖZTAN, Bilge: (2002) Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, Turhan Kitabevi,
Ankara.

224

TURHAN, Salih: (1993) Vergi Teorisi ve Politikası, İstanbul.